

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 811.133.1'255.4(043.2)

GUȚU SILVIA

**TEXTUL ȘI ACTUALIZATORII LECTURII LUI MULTIPLE
ÎN LIMBA FRANCEZĂ CONTEMPORANĂ**

**621.06 – TEORIA TEXTULUI; ANALIZA DISCURSULUI; STILISTICĂ
(LIMBA FRANCEZĂ)**

Autoreferatul tezei de doctor în filologie

CHIȘINĂU, 2016

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului de Lingvistică romanică și Comunicare interculturală, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău.

Conducător științific:

Guțu Ion, doctor în filologie, conferențiar universitar, USM

Referenți oficiali:

1. **Manoli Ion**, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, ULIM
2. **Păcuraru Veronica**, doctor în filologie, conferențiar universitar, cercetător științific coordonator, Institutul de Filologie al AȘM

Componenta Consiliului științific specializat:

1. **Dumbrăveanu Ion**, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, USM, **președinte al Consiliului științific specializat**
2. **Breahnă Irina**, doctor în filologie, USM, **secretar științific al Consiliului științific specializat**
3. **Prus Elena**, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, cercetător științific principal, AȘM
4. **Dragancea Svetlana**, doctor în filologie, conferențiar universitar, ASEM
5. **Ungureanu Elena**, doctor în filologie, cercetător științific coordonator, Institutul de Filologie al AȘM

Susținerea va avea loc la 30 iunie 2016, ora 14.00, în ședința Consiliului științific specializat D 30.621.06 – 01 din cadrul Universității de Stat din Moldova, str. Mihail Kogălniceanu, 65, blocul 3, sala 201.

Teza de doctor și autoreferatul tezei pot fi consultate la biblioteca centrală a Universității de Stat din Moldova și pe pagina web a C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Autoreferatul tezei a fost expediat la 27 mai 2016.

Secretar științific

al Consiliului științific specializat:

Breahnă Irina

doctor în filologie, lector universitar

Conducător științific:

Guțu Ion

doctor în filologie, conferențiar universitar

Autor :

Guțu Silvia

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei și necesitatea cercetării subiectului cuprins în titlul prezentei lucrări: *Textul și actualizatorii lecturii lui multiple în limba franceză contemporană*, sunt condiționate atât de tendințele noi, înregistrate în teoriile moderne ale textului și ale lecturii, cât și de contextul științific constituit actualmente în Republica Moldova. În primul caz, avem în vedere traseele cercetării interdisciplinare, care s-au conturat în raport cu conceptele funcționale de „text” și „lectură” și care au cunoscut, în ultimele decenii, o dezvoltare fără precedent. Actualitatea subiectului ține și de interesul științific față de intertextualitate, calificată, pe paginile lucrării, ca factor declanșator al lecturii multiple a textului, care își descoperă noi valențe funcționale. În al doilea caz, ne referim la lipsa unor lucrări de sinteză, în spațiul românesc, care să propună prezentări integrative și modele riguroase de procedură analitică a textului, intertextualității și lecturii. Astfel, cercetarea își justifică necesitatea prin importanța elaborării unui model teoretic al lecturii multiple a textului, dintr-o perspectivă inter- și pluridisciplinară, insistând asupra realizării lingvistice a mecanismului plurivectorial al dialogismului intertextual.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare.

Textul circumscrie un domeniu complex al științelor limbajului și transgresează câmpul cercetărilor lingvistice tradiționale. Acest domeniu cade sub incidența teoriei textului, ale cărei analize se situează la confluența mai multor discipline filologice conexe: semiotica, lingvistica, hermeneutica, teoria literară, teoria lecturii, estetica receptării etc. Este evidentă multitudinea de școli, direcții și tradiții, în cercetarea problematicii date, care au pus în circulație o terminologie variată, care tentează, dar, în același timp, derutează cercetătorul. De aceea, se impune revizuirea noțiunii de „text” în câmpul interdisciplinar al teoriei textului, crearea unei teorii novatoare în care să se opereze cu un aparat specific de metatermeni și definiții și cu metode noi de investigare.

Scopul cercetării rezidă în formularea unei paradigme teoretice în baza sintezei direcțiilor semio-lingvistice, bazate preponderent pe noțiunile de „text” și „lectură” și elaborarea unui model de lectură multiplă a textului, stăruind pe realizarea lingvistică a mecanismului plurivectorial al dialogismului intertextual, actualizat, la nivel de formă și/sau conținut prin intertexteme. **Obiectivele** lucrării vizează:

- descrierea semiotică a textului pe cele trei paliere ale semiozei identificate de Ch. Morris: specificul formal-structural, aspectul semantic și dimensiunea pragmatică a textului;
- conceptualizarea intertextualității ca factor declanșator al lecturii multiple a textului;
- caracterizarea relațiilor intertextuale la nivelul structural al textului;

- cercetarea dimensiunii pragmatice a intertextualității, prin identificarea specificității activității de lectură;
- analiza modelelor teoretice ale lecturii multiple, insistând asupra paradigmatelor semiotice;
- descrierea trăsăturilor categoriale ale intertextemului, termen utilizat pentru a desemna actualizatorii dialogismului intertextual plurivectorial;
- argumentarea dimensiunii semantico-funcționale a actualizatorilor lecturii intertextuale (citatul, referința, aluzia) la nivel paratextual și intratextual de analiză a textului, prin identificarea unor tipologii pertinente.

Metodologia cercetării științifice. În vederea realizării obiectivelor fixate, ne-am întemeiat studiul pe achizițiile metodologice și terminologice din semiotică (H. Plett, R. Barthes, J. Kristeva, U. Eco, M. Riffaterre, I. Plămădeală, Iu. Lotman), lingvistica textului (E. Coșeriu, R. de Beaugrand, W. U. Dressler, J.-M. Adam, D. Maingueneau, Em. Vasiliu, S.-M. Ardeleanu, O. Boc, M. Tuțescu, I. Galperin), hermeneutică (H.-G. Gadamer, P. Ricoeur), semantică (Fr. Rastier, M. Carpov, C. Vlad, M. Munteanu, V. Păcuraru), teoria intertextualității (J. Kristeva, R. Barthes, G. Genette, A. C. Gignoux, N. Piégay-Gros, S. Rabau, Th. Thlitis, C. Hăulică, M. Mureșanu Ionescu, S. Vultur, E. Mihăilă, I. Guțu, E. Ungureanu, A. Grati, Gr. Canțâr, A. Bondarenco, N. Fateeva), teoria literaturii (P. Zumthor, N. Manolescu, L. Jenny, A. Compagnon, M. Corti, E. Prus), estetica receptării (H. R. Jauss, W. Iser, S. Pavlicenco) și teoria lecturii (P. Cornea, M. Călinescu, I. Vlad, S. Dima, V. Jouve, M. Picard). Interferența domeniilor ce-și dau concursul la abordarea subiectului a condiționat aplicarea *metodelor de analiză și interpretare* ca metode de bază, care ne-au asigurat realizarea scopului propus. *Analiza critică și sinteza* abordărilor domeniiale ale textului, ale modelelor semio-lingvistice ale textului și ale lecturii multiple ne-au permis să descriem un traseu metodologic stabilit între metalingvistica bahtiniană și teoria textului contemporană. Am utilizat metodele *analizei selective și comparative, analiza descriptivă*, dar și *analiza semică* de tip micro- și macrostructural a intertextemelor în procesul de contextualizare, decontextualizare și recontextualizare textuală.

Noutatea și originalitatea științifică. Cercetarea propune o viziune integratoare, care explică, din perspectivă semio-lingvistică, trei poziții: *primo*, dialogismul text – intertextul său, actualizat în timpul interlecturii; *secundo*, relația text – lector, stabilită în timpul lecturii; *tertio*, complementaritatea comprehensiune – interpretare – critică, instituită în procesul de construire a sensului multiplu. Modelul de lectură multiplă a textului pe care-l prezentăm este elaborat pe ideea interacțiunii intertext – text – lector, promovată în teoriile lui M. Riffaterre, U. Eco și M. Călinescu, dar completată cu elemente de la alți autori (H. R. Jauss, G. Genette, P. Cornea, S. Dima) și cu date ce sunt rezultatul propriilor noastre investigații asupra fenomenului, cum ar

fi: introducerea termenilor de „plurivectorialism intertextual”, „nucleu radiant”, „referent interforic”; identificarea criteriilor de definire a intertextemelor; abordarea lecturii intertextuale prin reluarea în spirală; deplasarea accentului de pe lectorul model pe lectorul real.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul de investigație constă în argumentarea modelului de lectură multiplă a textului, fapt ce a contribuit la explicarea modului în care lectorul reacționează la parcursurile interpretative circumscrise de către actualizatorii lecturii intertextuale, în vederea comprehensiunii, interpretării și criticii sensului multiplu al textului.

Semnificația teoretică a lucrării rezidă în (re)evaluarea standardelor clasice ale textualității; sintetizarea clasificării intertextualității; analizarea dimensiunii pragmatice a intertextualității, în baza identificării specificului perspectivei de lectură; descrierea profilului teoretic al noțiunilor de „lectură intertextuală” și de „actualizator al lecturii intertextuale”/„intertextem”; elaborarea unui model de lectură multiplă a textului; argumentarea dimensiunii funcționale a actualizatorilor lecturii intertextuale (citatul, referința, aluzia).

Valoarea aplicativă a prezentei cercetări se certifică prin posibilitatea aplicării concluziilor obținute la predarea cursurilor de lingvistică, semiotică, hermeneutică și poetică a textului. Modelul teoretic de lectură multiplă propus ar putea fi adaptat portofoliilor studenților de la cursurile respective.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere sunt următoarele:

- textul este o entitate semiotică, de natură lingvistică, caracterizată prin textualitate și transtextualitate, parte a unui proces de comunicare, pentru care și prin care se constituie ca (macro)semn sau complex semnic verbal și ca purtător al sensului multiplu;
- intertextualitatea este unul dintre factorii declanșatori ai lecturii multiple a textului;
- lectura intertextuală, ca formă specifică a lecturii multiple, se realizează în trei etape complementare, corespunzând comprehensiunii, interpretării și criticii sensului multiplu al textului;
- actualizatorii lecturii intertextuale a textului sunt intertextemele;
- citatul este un actualizator al dialogismului intertextual *in presentia* și este concretizarea maximală a intertextualității; aluzia stabilește o relație *in absentia* și este una dintre formele majore ale intertextualității, care poate fi extinsă la dimensiunile unui text întreg; referința este o formă intermediară prin gradul de explicitare și este un intertextem privilegiat, atunci când este vorba de a trimite lectorul la un text, fără a-l convoca literalmente.

Implementarea rezultatelor științifice. Modelul teoretic elaborat s-a dovedit a fi eficient în analiza textelor incluse în curricula universitare la disciplinele *Studii lingvistice moderne*, *Semiotica textului francez* și *Pragmatica textului francez*.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării au fost prezentate în cadrul a 17 conferințe și colocvii naționale și internaționale.

Publicațiile la tema tezei. La tema dată au fost publicate 14 articole.

Volumul și structura tezei. Cercetarea este expusă în 158 de pagini de text de bază și este alcătuită din adnotări, cuprins, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie, anexe și CV-ul autoarei.

Cuvinte-cheie: text, intertextualitate, inter-referențialitate, referent interforic, lectură multiplă, lectură intertextuală, competență intertextuală, actualizator al lecturii multiple, intertextem, nucleu radiant, plurivectorialism intertextual, intertext prim(ar)/secund(ar), intertext în amonte/în aval.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** sunt descrise actualitatea temei de cercetare și importanța problemelor investigate, scopul și obiectivele tezei, caracterul inovator al studiului, suportul teoretico-metodologic, problema științifică importantă soluționată, inovația științifică, importanța teoretică și valoarea practică, obiectul și materialul factologic al investigației.

Capitolul 1: *Textul în cadrul paradigmei semio-lingvistice moderne*, este centrat pe abordarea teoretică a problematicii textului. Acest compartiment al lucrării propune o prezentare sinoptică, în plan diacronic și sincron, a principalelor direcții și domenii de cercetare a textului și urmărește (re)descoperirea unor noi piste de actualizare și aprofundare a fenomenelor textuale și a dinamicii acestora din perspectivă inter- și pluridisciplinară.

Repererele conceptuale circumscrise în acest capitol plasează subiectul cercetării într-un cadru coerent, aflat la confluența a două domenii esențiale: a) lingvistica textului, așa cum o concep E. Coșeriu [27] și J.-M. Adam [1], ca hermeneutică a sensului, bazată pe funcționarea textuală a semnelor verbale și b) semiotica, domeniu ce trebuie să explicitizeze acele aspecte funcționale ale textului care nu pot fi explicate prin mijloace exclusiv lingvistice. Din multiplele modele teoretice elaborate, optăm pentru alternativa dezvoltată de către Ch. Morris, care propune o teorie unificatoare, în centrul căreia situează semnele în cele trei dimensiuni semio-comunicative simultane: dimensiunea sintactică, dimensiunea semantică și dimensiunea pragmatică.

Am valorificat, din această perspectivă, cercetările fundamentale ale unor autori de referință, precum: J.-M. Adam, Fr. Rastier, D. Maingueneau, J.-M. Klinkenberg, R. de Beaugrande, W. U. Dressler, M. Halliday, P. Hartmann, J. Petöfi, H. Plett, T. Van Dijk *et alii*, care au

reprezentat un real suport teoretic pentru constituirea demersului nostru investigativ și au deschis perspective noi de studiere a textului. Prin raportare la teoriile ce vizează caracterul semnic al textului, cum sunt cele ale lui E. Coșeriu, Iu. Lotman, H. Plett, M. Riffaterre, C. Vlad *et alii*, definim **textul** ca *entitate semiotică, de natură lingvistică, caracterizată prin textualitate și transtextualitate, parte a unui proces de comunicare, pentru care și prin care se constituie ca (macro)semn sau complex semnic verbal și ca purtător al sensului multiplu*.

Limitând aria textului la sistemul de semne verbale, constatăm că textul este recunoscut ca „performanță semiotică complexă și exemplară” [18], „super-semn” [37, p. 40], „complex semnic verbal dotat cu sens” (sistem semiotic verbal) și „semn verbal complex” (macrosemn verbal) [39, p. 26]. Reiterăm și dezvoltăm postulatul că textul se formează ca semn conform triadei semiotice și are un semnificant, un semnificat și un referent [37]. *Semnificantul* reprezintă o structură materială, perceptibilă (sunetele, literele), *semnificatul* – o structură abstractă, care trimite la un *referent* de natură lingvistică sau extralingvistică. În abordarea textului literar, problematica referentului se deplasează de la structuri la procese. În clasificarea referenților, urmăm modelul lui G. Kleiber, care face distincție între referentul *endoforic*, situat în „contextul textual” sau coteș, și referentul *exoforic*, situat în plan extralingvistic [12]. Completăm acest model cu un al treilea tip de referent, desemnat de noi drept *interforic*, care se situează în contextul intertextual sau în intertext. Conchidem că un text poate avea, în calitate de referent, unul sau mai multe texte din spațiul intertextual, trimiterea la realitatea extralingvistică fiind mediată de un alt text. Prin identificarea acestei particularități, semnalăm existența unei „inter-referențialități” [25], termenul desemnând procesul de absorbție în noul text, simultan cu textul străin, a referentului acestuia și, totodată, de punere a sa în conflict cu ceea ce, la un anumit nivel, îl neagă și îl transformă. Privit din perspectiva inter-referențialității, textul capătă rolul de spațiu al repunerii în discuție a referenților altor texte, constituindu-se prin aceasta într-o sinteză transformatoare a modelelor lor de realitate, pe care le reflectă și, totodată, le deschide către alte posibilități.

În calitate de macrosemn verbal, textul se definește prin trei planuri de referință semiozică: *sintactic*, *semantic* și *pragmatic*. Din perspectivă *sintactică*, textul este un tot unitar, între elementele căruia se stabilesc legături marcate gramatical, care contribuie la menținerea unității formale. Legătura formală dintre unitățile componente ale unui text se realizează prin *coeziune*. Ipostaza *semantică* a textului vizează studierea relației text – referent exterior. Delimitarea semantică a textului se face după unitatea referinței tematice. Caracterul unitar al textului, din acest punct de vedere, este asigurată de *coerența* sa. Din perspectivă *pragmatică*, textul este un element component al comunicării verbale între emițător și receptor, adică al unui act de utilizare a limbajului. Ca obiect pragmatic, textul este rezultat al unei acțiuni umane conștiente și

intenționale, acțiunea de a comunica, formată dintr-un act de enunțare și un act de receptare. Unitatea lingvistică a textului, stabilită prin aplicarea regulilor de *coerență* și *coeziune*, este dublată de o unitate comunicatională, care rezultă din relația emițător – text – receptor. Aceste constatări ne permit să tragem concluzia că lectura unui text trebuie efectuată atât în relația lui închidere determinată de factorii de coeziune și coerență, cât și în jocul relațiilor pragmatice, pe care lectura reușește să le construiască. Aceste departajări sunt reluate și aplicate în paginile tezei la studiul intertextualității și al actualizatorilor ei, care își găsește mijloace de manifestare atât la nivelul semnificantului (recurența unor forme lexicale, sintactice, metaplasme, metataxe), cât și la cel al semnificatului textului (prin recurența temelor, motivelor, ideilor, metasememelor, metalogismelor).

Pentru a examina problematica textului și, ulterior, cea a lecturii multiple, am ținut seama și de perspectiva tipologiei textuale, deoarece problema sensului multiplu este subordonată categoriei de text [33]. În acord cu cercetările contemporane care abordează acest subiect, concluzionăm că cele mai productive tipologii sunt cele care se bazează pe criterii transistorice, implicând modalități fundamentale ale verbalizării. Cea mai aplicabilă modelului nostru de lectură multiplă este clasificarea propusă de P. Cornea, care identifică: *texte referențiale* (informative, științifice), *pseudo- și transreferențiale* (magice, religioase, dar și proza literară), *autoreferențiale* (textele poetice) [26, p. 43-44]. În raport cu tipurile textuale enunțate, vom dezvolta în continuare postulatul că intertextualitatea este proprietate inerentă tuturor tipurilor de texte și participă la teaurizarea în intertext a constantelor grație cărora aceste texte sunt recognoscibile. Menționăm totuși că textele pseudo- și autoreferențiale sunt texte deschise, texte libere, care au o valoare creatoare și actualizează sensuri multiple în procesul lecturii.

În **capitolul 2**, intitulat *Intertextualitatea ca factor declanșator al lecturii multiple a textului*, propunem o examinare a posibilităților de definire a intertextualității, în vederea identificării unui tip special de lectură: lectura intertextuală, care distruge linearitatea textului și condiționează o interpretare multiplă, pentru că textul în sine este multiplu.

Acest compartiment al cercetării este constituit în baza teoriilor despre intertextualitate cu precădere în lucrările oferite de J. Kristeva, R. Barthes, G. Genette, N. Piégay-Gros, M. Riffaterre, U. Eco, Iu. Lotman, M. Corti, Gr. Canțâr, P. Cornea, I. Guțu, N. Manolescu, E. Mihăilă, E. Ungureanu. În albia acestor repere bibliografice, definim *intertextualitatea* ca *relație plurivectorială a textului cu alte texte/cu textul infinit universal, reflectată la nivel de formă și/sau conținut prin interferențe, convergențe, paralelisme actualizate prin variate forme și procedee lingvo-poetice – intertexteme, în baza unei lecturi și competențe specifice*. Precizăm că, pentru cercetarea noastră, predominantă este abordarea intertextualității în sens restrâns, fapt ce presupune recunoașterea doar a acelor cazuri de intertextualitate care sunt

marcate (explicit sau implicit) în text la nivel segmental. Actualizarea intertextualității în text se realizează prin conlucrarea *unităților intertextuale* sau a *intertextemelor*. Intertextualitatea este, în opinia noastră, un mecanism ce poate fi descris doar la nivel de text concret și reprezintă una dintre axele principale ale procesului de integrare a unui text în dinamica praxisurilor verbale și semiotice, diferențiate la o anumită etapă în cadrul unei culturi. Datorită delimitării acestei realități lingvistice, se trece de la explorarea intensivă a textului spre cea extensivă, de la abordarea strictă a structurii lui interne la deschiderea acesteia spre alte texte ale creației umane universale.

Sintetizând rezultatele cercetărilor consacrate, în general, problemei intertextualității și nu neapărat celei a clasificării (R. Barthes, G. Genette, I. Guțu, C. Hăulică, L. Jenny, J. Kristeva, I. Mihaleva, M. Riffaterre, S. Vultur, S. Dima *et alii*), delimităm următoarele tipuri de intertextualitate: *internă/curentă/externă, intrinsecă/extrinsecă, puternică/slabă, explicită/implicită, intenționat practică/involuntară, generată de autor/generată de lector, progresivă/regresivă, în amonte/în aval* etc. [32]. Toată tipologia identificată este argumentată și ilustrată în capitolul trei al cercetării.

Dezvoltând ideea că orice text se prezintă ca o structură biplană, demonstrăm, în continuarea cercetării, că intertextualitatea se realizează atât la nivelul semnificantului, cât și la nivelul semnificatului textului. Fundamentarea teoretică a acestui paragraf al lucrării se sprijină pe modelul propus de E. Mihăilă, vizând tipurile de relații intertextuale pe care un text individual le poate actualiza și configura cu intertextul său [36, p. 209-210]. Pornind de la nivelul structural al textului la care se produce intertextualitatea, diferențiem următoarele situații de intertextualitate:

- un text individual are în comun cu o submulțime a intertextului său elemente ale semnificantului: este cazul în care un grup de texte ale unui scriitor sau un grup de texte semnate de scriitori diferiți, dar, deseori, reprezentând aceeași mișcare literar-artistică, se caracterizează printr-o preferință față de anumite forme lexicale, gramaticale, metabole, izotopii;

- un text individual are în comun cu o submulțime a intertextului său elemente ale semnificatului, structura semnificantului fiind însă diferită: acest tip de intertextualitate este propriu textelor care formează aceeași clasă de texte și se manifestă în cadrul aceluiași gen, specie literară, indiferent de epoca în care textul a fost scris.

Particularizând relația text individual – intertextul său, identificăm situații în care textul individual este într-o relație de intertextualitate cu un alt text individual din textul universal. Dialogismul acestor texte poate fi actualizat prin citat, aluzie sau referință. În cazul utilizării citatului, un segment textual este încorporat în structura semnificantului textului, dar acest segment se funcționează prin structura semnificatului. Referința și aluzia se actualizează parțial în structura semnificantului textului, dar trimit la textul-sursă ca întreg.

Prin abordarea dimensiunii pragmatice a intertextualității, dezvoltăm, în continuarea lucrării, profilul teoretic al conceptului de lectură intertextuală. Parcursul teoretic și metodologic realizat în acest sens ne-a permis să considerăm teoria lecturii și estetica receptării, promovată în lucrările lui H. R. Jauss, W. Iser, M. Călinescu, P. Cornea, S. Dima drept cadru de referință principal, completat de o serie de considerații preluate din semiotică (R. Barthes, U. Eco, M. Riffaterre), hermeneutică (P. Ricoeur, I. Guțu) și teoria literaturii (P. Zumthor, N. Manolescu). Prin valorificarea contribuțiilor acestor cercetători, definim *lectura intertextuală* drept *totalitate a activităților perceptive, cognitive și metacognitive, de identificare, interpretare și valorizare a intertextemelor, efectuate de către lector în scopul comprehensiunii, interpretării și criticii sensului multiplu al textului*. Termenul de *intertextem*, creat după modelul altor unități lingvistice acceptate definitiv (*fonem, morfem, textem* ș.a.m.d.) și introdus în teoria intertextualității de către K. Sidorenko pentru a denumi realizarea textuală concretă a intertextualității [42, p. 11], este folosit pentru a desemna un *element relațional al unuia dintre nivelurile textului: grafic/fonetic, lexematic, gramatical, prozodic, stilistic, compozițional, implicat în actualizarea dialogismului intertextual și a sensului multiplu al textului* [34, p. 36]. Dintre multiplele trăsături categoriale ale unui intertextem enumerăm: identificarea în baza unui text-sursă concret; stereotipizarea și reproductibilitatea segmentului (fără a exclude variativitatea); intertextualitatea, adică capacitatea de a servi drept element coeziv și coerent între text și intertextul său.

Intertextemele sunt actualizatori ai relațiilor plurivectoriale ale unui text individual cu alte n texte cu care dialoghează nemijlocit, formând un *nucleu radiant* – intertextul textului. Numim acest tip de intertext *intertext-prim(ar)*. La rândul lor, textele aflate în dialog intertextual actualizat la nivel de formă și/sau conținut pot deveni nuclee pentru alte constelații intertextuale, care vor constitui *intertextul secund(ar)* al textului. Uneori, după cum menționează M. Călinescu [24, p. 41-42], acest intertext secund poate fi mai profund și mai important pentru construirea sensului textual. Este vorba de o intertextualitate ascunsă dublu, actualizată indirect/mediat în text. Se vor constitui, în așa mod, câteva constelații intertextuale, care se vor disloca pe orbită în jurul textului, distanța intertextuală constituind un factor important în procesul de comprehensiune – interpretare – critică a sensului textului. Remarcăm că ceea ce se constituie ca „forță centrifugă” la nivel de text individual se transformă în „forță centripetă” [2, p. 19; 8, p. 160] la nivel intertextual, iar intertextemul asigură coeziunea și coerența noului nivel astfel identificat, cel al intertextului. Codul intertextual, compus din „mulțimea textelor și formelor textuale ce alcătuiesc memoria scrisă a umanității”, trebuie văzut ca funcționând în amonte și în aval, deoarece „un text poate fi citit în lumina surselor pe care le actualizează, sau în lumina posterității (re)scrierilor cărora le dă naștere sau pe care le favorizează” [28, p. 172].

Dacă M. Riffaterre definește intertextul drept un „corpus nedefinit” de texte declanșate în memoria cititorului de fragmentul pe care îl are în fața ochilor [21], în viziunea noastră numărul textelor, care constituie corpusul de referință al textului analizat, este limitat și impus atât de *intentio auctoris*, cât și de *intentio operis*.

Dat fiind faptul că cercetarea noastră vizează modalitatea de actualizare a lecturii multiple a textului prin intertexteme, capitolul conține un paragraf consacrat studierii dimensiunii teoretice a citatului, referinței și aluziei, pentru a pune în evidență trăsăturile lor definitorii. Definim *citatul* ca ***intertextem, element de text străin, perceput de către lector ca segment textual, inclus în mod intenționat de către scriitor în textul propriu, care perturbază dezvoltarea lineară a textului și care își găsește motivația, ce-l integrează în textul-țintă, în afara acestuia, adică în spațiul intertextual*** [34, p. 39]. Structurile elementare, relevante pentru fenomenul citării sunt: textul-sursă, textul-țintă, citatul propriu-zis, autorul textului-sursă, autorul textului-țintă. [3, p. 59]. În textul-țintă, citatul este, de obicei, marcat formal. Citarea marcată este precedată de practici semnificative care acompaniază lectura, de exemplu: scoaterea în evidență prin diferențierea caracterelor tipografice în tipul dat, în format sau în culoare, diferențiere prin punerea în pagină (diferențe de câmp, de spațiu între rânduri), diferențiere prin punctuație (sublinieri, ghilimele, paranteze, două puncte). ***Referința*** este ***un intertextem, actualizator al intertextualității explicite/implicite, care trimite la alt text/textul universal prin anumiți indici textuali, cum ar fi numele autorului, titlul textului, numele personajului, fără a reproduce textul-sursă***. Ea stabilește o relație *in absentia*, de aceea ea se prezintă ca un intertextem privilegiat când este vorba de a trimite lectorul la un text, fără a-l convoca literalmente. ***Aluzia*** este ***un intertextem, actualizator al intertextualității implicite, care constă în reluarea unui element textual prin care se face o referire la alt text, fără a o exprima direct și a perturba continuitatea gramaticală și semantică a textului în care este integrat***. Funcționarea aluziei se bazează pe sugestie, ambiguitate, pe ne-declararea sursei, a cărei identificare ține de competența lectorului.

Procedând la analiza comportamentului lectorial în fața unui intertextem și sintetizând opiniile deja existente (M. Riffaterre, M. Călinescu, P. Cornea, Picard M., V. Jouve *et alii*), delimităm următoarele opțiuni ale lectorului: a) va continua lectura, intertextemul fiind „fagocitat” de către textul-țintă; b) va intenționa să citească textele ce constituie intertextul textului; c) va citi textul prin prisma intertextului său, parcurgând mereu un *du-te-vino* între text și intertext prin manipulare simbolică sau prin efectul inferenței multiple; d) va manifesta un interes independent pentru intertextul textului; e) va reciti pentru a analiza intenția autorului de a selecta anume acest intertext pentru textul său; f) va constitui intertexte secund(are) ale textului, pornind de la intertextul prim(ar), dezvoltând un interes separat pentru ele. Variantele expuse

reflectă comportamentul lectoral al unui cititor ce deține o competență de lectură minimă (a, b), medie (c – e) și maximă (c – f). Lectorul intertextual este unul cooperant, cooperarea presupunând activarea competenței intertextuale. Lectorul trebuie să-și acomodeze propria sa competență enciclopedică specificității textului dat, producând în mod continuu inferențe pentru a reduce inevitabila distanță dintre ceea ce posedă în repertoriu și ceea ce se întâmplă în text; el completează spațiile albe pe care textul le-a revelat sau pe care autorul le-a lăsat așa în mod intenționat ca să poată lua inițiativa „deschiderii” textului, a comprehensiunii, interpretării sau criticii. Lectorul operează cu mecanismul semnificării textului, el actualizează intertextul textului și accede, în așa mod, la sensul lui multiplu. Prin **lectura multiplă** desemnăm **totalitatea activităților perceptive, cognitive și metacognitive, efectuate de către lector în scopul comprehensiunii, interpretării și criticii sensului multiplu al textului** [34, p. 37].

În timpul lecturii, așa cum o percepem noi, textul pe care îl lecturăm și îl reconstruim prin lectura noastră, există în cadrul unei vaste legături cu alte texte cu care interferează într-un spațiu intertextual care orientează lectura. Lectura intertextuală, ca modalitate privilegiată de acces la sensul multiplu al textului, este o activitate de integrare a textului în intertext. Ea activează competențele textuală, intertextuală și enciclopedică ale lectorului și se realizează în trei etape. La prima etapă, lectorul este pus în situația de a recunoaște intertextemul, care asigură dialogismul textului cu intertextul/intertextele sale și realizează comprehensiunea sensului. La această etapă, lectura intertextuală este un sistem specific de abordare a textului, orientat pe mai multe niveluri de conținut. Regulile pe care le presupune lectura sunt mai ales lingvistice, deoarece în primul rând lingvistica încearcă să înțeleagă ambiguitatea introdusă de intertextem, analizându-l și decodificându-i semnificațiile. Considerăm că și această lectură reprezintă un pas al interpretării, selecția unor sensuri fiind posibilă de la această primă lectură. Pe parcursul celei de-a doua lecturi, pe care o numim hermeneutică, lectorul reconstituie sensul intertextemelor separate în cadrul întregului și vice-versa. La această etapă, lectorul efectuează operații de contextualizare – decontextualizare – recontextualizare a intertextemului. Prin *contextualizare* înțelegem operația mentală de identificare a sursei și a sensului original al intertextemului; *decontextualizarea* presupune ruperea de contextul original; *recontextualizarea* desemnează totalitatea modificărilor formale și semantice ale intertextemului, operate în cadrul textului-țintă. Un enunț înscris într-un alt ansamblu textual este supus unei activități transformatoare. Prin urmare, lectorul trebuie să aplice o nouă strategie de lectură, pentru că el citește un alt text. În optica intertextuală, textul nu este niciodată un produs finit, ci un fenomen circular și temporal, ale cărui legături interne formează un mozaic nepuizabil. În cadrul celei de a treia etape, conceptualizată de H. R. Jauss ca lectură critică, lectura intertextuală contribuie la valorizarea textului. Astfel, lectura intertextuală se vrea lectură integratoare, fiindcă integrează textul

individual în textul universal și, în același timp, asigură dialogismul dintre textul literar și textul cultural [6, p. 240; 34, p. 38].

Capitolul secund se încheie cu formularea concluziilor și cu structurarea unei scheme, care furnizează un model teoretic al lecturii intertextuale și ordonează coordonatele acesteia. Modelul care urmează descrie, în același timp, modul în care lectorul reacționează la parcursurile interpretative circumscrise de către actualizatorii lecturii intertextuale a textului:

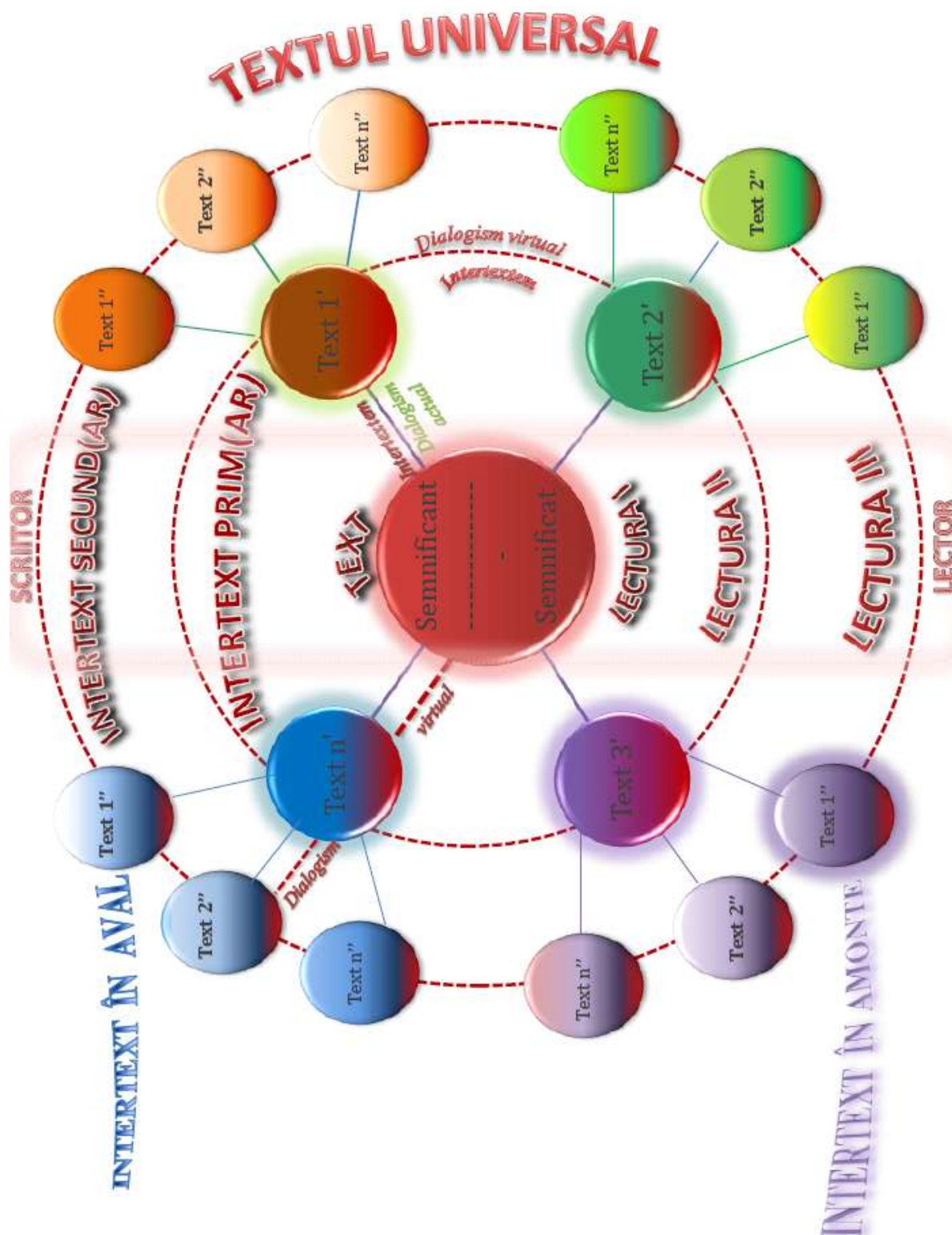

Fig. 1.1. Modelul teoretic al lecturii multiple, actualizate prin intertexteme.

Capitolul 3: Dimensiunea semantico-funcțională a actualizatorilor lecturii intertextuale a textului, cuprinde aplicațiile și validează productivitatea modelului elaborat, în baza unui corpus de texte concludent ca număr și varietate. În calitate de corpus de lucru, am ales textul *La Quarantaine* de J.-M. G. Le Clézio, precum și un corpus format din texte, analiza cărora se efectuează în limitele nivelului paratextual. Cercetarea dimensiunii semantico-funcționale a intertextemelor în spațiul textual leclezian este justificată prin faptul că acest text este contaminat livresc și e marcat de o evidentă și subtilă intertextualitate. Le Clézio creează un text polifonic, care incită lectorul nu doar prin multitudinea sensurilor, dar mai ales prin modalitatea combinării lor. Textul antrenează o lectură multiplă, spațiul textual aflându-se într-o permanentă construire, de- și re-construire a sensului.

În paragrafele capitolului, ilustrăm mecanismele de actualizare a lecturii intertextuale prin citat, referință și aluzie și propunem tipologii ale acestor actualizatori ai lecturii, operate în baza parametrilor de clasificare identificați în lucrările specialiștilor din domeniu: A. Compagnon, G. Genette, I. Manoli, I. Fomenko, N. Semenova, K. Sidorenko, N. Fateeva *et alii*.

Referitor la citat, acesta este tratat la nivel paratextual și intratextual de analiză textuală și este calificat drept intertextem, deoarece satisface cele trei criterii categoriale, înaintate față de el, și anume: identificarea în baza unui text-sursă concret, stereotipizarea și reproductibilitatea segmentului, intertextualitatea. Primele pagini ale capitolului, elaborate în vederea analizei citatului paratextual, dezvoltă cele două poziții forte în care poate apărea citatul: titlul și epigraful. Situând la baza clasificării citatului-titlu criteriul calității/naturii citării, relevăm următoarea tipologie: ***citat-titlu bazat pe citarea titlului textului-sursă în titlul textului-țintă*** (ne referim la *citatul titlu direct cu reluare integrală a unui titlu în titlu*, *citatul-titlu indirect format prin substituirea unui element al titlului textului-sursă*, *citatul titlu indirect obținut prin adăugarea unui element în titlul textului-țintă* și *citatul-titlu indirect cu modificare prin permutarea elementelor din titlul-sursă în titlul textului-țintă*); ***citat-titlu bazat pe citarea unui segment din textul-sursă în titlul textului-țintă*** (relevăm *citatul direct cu reluare literală a unui segment din textul-sursă în titlul textului-țintă* și *citatul indirect format prin substituirea/adăugarea/omiterea/permutarea unui element al textului-sursă în titlul textului-țintă*). Raportată la domeniul său de întrebuintare, intertitularitatea poate fi: *restrânsă* (câmpul citațional este limitat la sistemul de semne verbale) și *generală* (titlurile textelor sunt împrumutate de la alte sisteme semiotice). Trimiterea intertextuală directă sau indirectă, generală sau restrânsă, internă sau externă, poate fi sau nu însoțită de o mențiune privind proveniența citatului. Dacă sursa citatului este afișată, acesta este un citat atribuit sau semnat. În caz contrar, este vorba despre un citat neatribuit sau anonim. Referindu-ne la titlu, specificăm că citarea este

întotdeauna anonimă, iar citatul-titlu este, în majoritatea cazurilor, integrat, adică nu este marcat formal, deoarece titlul are funcția de individualizare, care nu suportă declararea împrumutului.

Un exemplu elocvent, pentru a ilustra modul în care citatul titlu actualizează lectura intertextuală, poate fi titlul textului *Le vol d'Icare*, scris de R. Queneau. Urmând modelul teoretic expus mai sus, putem spune că, la prima lectură, cititorul va recunoaște cu ușurință, în titlu, reluarea literală a titlului renumitului mit despre Icar. La cea de-a doua lectură, el va opera, mai întâi, contextualizarea acestui titlu în textul-sursă, identificându-i sensul original. În cazul dat, zborul icaric, evocat în titlul textului-sursă, desemnează un gest de ieșire din condiția umană și simbolizează aspirația spre înalt, depășirea hotarelor cunoscute. El simbolizează riscul și chiar sacrificiul personal, o ambiție, aparent glorioasă, dar fundamental abisală. Păstrând aceste sensuri ale titlului în memoria sa intertextuală, lectorul va decontextualiza acest titlu pentru a-l recontextualiza în textul-țintă. La această etapă, el va reține doar acele sensuri, care sunt actualizate în textul-țintă și va lărgi spectrul semantic cu sensuri multiple noi, obținute prin derivare, deturnare sau negare de sens. Zborul lui Icar, în titlul și textul scriitorului francez, nu mai semnifică abandonarea condiției umane, ci vice versa: personaj mitic, Icar se vrea ființă umană, reală. Icar „zboară” din text în lumea reală: „je vole de mes propres ailes et je monterai haut dans le ciel de la renommée” [16, p. 83]. R. Queneau păstrează din mit interesul tânărului pentru zbor, dar lărgeste câmpul curiozității tehnice a protagonistului. Acest interes îl conduce spre experimente, care îi apropie sfârșitul, exact ca și în mit. Revenirea lui Icar în textul manuscrisului poate fi identificată cu căderea personajului mitic, fixată de autor într-o cădere eternă. O lectură atentă va permite lectorului sesizarea, în etapa post-lecturală, a ambivalenței citatului-titlu. Construit în baza unui calambur genial, cuvântul „vol” din titlul textului-țintă desemnează simultan ideea de *zbor*, perfect ilustrată în mit, dar, în mod special, ideea de *furt*, care anunță acțiunea și subiectul textului: literatura ca „furt”, împrumut, intertext. Hubert Lubert, unul dintre personajele centrale ale textului modern, își acuză colegii de furt: aceștia, în opinia sa, i-au furat personajul Icar. Lectorul însă, antrenat în activitatea de lectură hermeneutică, îi va respinge acuzația: Lubert însuși comite un furt, apropiindu-și un personaj mitic celebru, pentru a-l transforma într-un estetic decadent. La această etapă, lectura intertextuală a textului ne permite să afirmăm că R. Queneau critică superioritatea deplasată a unui scriitor, care își atribuie meritul de a fi creat un personaj nou, care, de fapt, se bucură deja de o existență seculară. Autorul revine la celebra idee că „un text se scrie cu alte texte”, iar textul *Le vol d'Icare* nu este decât o dovadă în plus a justetei acestei afirmații. Dacă mitul despre Icar constituie intertextul prim(ar) al textului autorului francez, identificat în amonte, atunci textele lui Pirandello, Corneille, Racine, Molière, Baudelaire, Flaubert, Stendhal, Balzac, Dumas, Mallarmé, Jarry, Appolinaire sau Lamartine constituie intertextul secund(ar) al textului dat, nu mai puțin important pentru lectura

acestui. La cea de a treia etapă a lecturii, cititorul va conștientiza că lectura intertextuală transformă textul într-o meditație asupra condiției veritabilului creator sau a actului de creație literară, care trece pe primul plan al ficțiunii. Zborul/furtul unui personaj din text impune o lectură literară multiplă a textului și readuce în discuție problema raportului ficțiune – realitate.

Utilizând opțiunile bazei de date literare Frantexte, structurăm, la începutul acestui capitol, un vast corpus de referință pentru fiecare dintre tipurile de citat-titlu identificat.

Partea cea mai amplă a acestui capitol este dedicată actualizării lecturii multiple prin citatul intratextual. Obiectivul nostru este de a identifica strategii de lectură specifice, care să sistematizeze atât complexul de modificări semantice operate în procesul trecerii citatului din textul-sursă în textul-țintă, cât și diversitatea procesului de reutilizare a citatului. Pentru a argumenta diversitatea și complexitatea acestui element în textul *La Quarantaine* de Le Clézio, pornim de la identificarea unor tipuri mixte de citat, determinate în baza următorilor parametri de clasificare: calitatea citării (*citat direct/citat indirect*); particularitățile structurale (*citat integral/eliptic/segmentat*; *citatul cuvânt/citatul frază/citatul text*); gradul de atribuire a citatului (*citat atribuit/citat atribuit parțial/citat neatribuit*); limba în care este prezentat citatul (*citat în limba textului-țintă/citat tradus integral în limba textului-țintă/citat cu traducere parțială/citat în limba textului-sursă care e alta decât cea a textului-țintă*). Prin relațiile intertextuale pe care le actualizează, textul leclezian desemantizează, resemantizează sau chiar re-crează citate.

De exemplu, citatul direct-integral-atribuit-în limba textului-sursă din textul poetic al lui Longfellow orientează lectura spre o interpretare intertextuală multiplă și actualizează conotațiile culturale ale spațiului american:

Quand je commence à lire, je vois son visage qui s'éclaircit. Ses yeux brillent plus fort, il me semble qu'elle respire plus librement? Je lis *La cité de la mer*, et les mots écrits par Longfellow le 12 mai entrent en elle, dénouent ses peines et lavent son esprit.

*The panting City cried to the Sea,
I am faint with heat, – O breathe on me!
And the Sea said, Lo, I breathe! but my breath
To some will be life, to others death!
As to Prometheus, bringing ease
In pain, come the Oceanides,
So to the City, hot with the flame
Of the pitiless sun, the east wind came.
It came from the heaving breast of the deep,
Silent as dreams are, and sudden as sleep.
Life-giving, death-giving, which will it be;
O breath of the merciful, merciless Sea? [14, p. 370]*

Urmând modelul elaborat, la o primă etapă, cititorul recunoaște intertextemul, care asigură dialogismul textelor și realizează comprehensiunea sensului. Calificăm citatul intratextual drept intertextem, deoarece corespunde celor trei criterii categoriale și anume:

1. **Identificarea în baza unui text-sursă concret.** Citatul în cauză se prezintă ca un semn textual simbolic cu indicii săi lingvistici (numele autorului, titlul textului-sursă) și tipografici (cursiv) respectivi: „Je lis *La citée de la mer*, et les mots écrits par Longfellow le 12 mai 1881 entrent en elle” [Ibid.]. Ne pare interesant faptul că autorul traduce titlul original al textului *The City and the Sea* în *La citée de la mer*, iar citarea textului propriu-zis rămâne în original. Pentru lectorul necunoscător de limbă engleză, titlul francez evocă tema textului și oferă o cheie de lectură, intertextemul fiind „fagocitat” de către textul-țintă [26, p. 181]. Adaptarea intertextemului la context se face doar în baza informației oferite de către titlul tradus în limba textului-țintă. Pentru lectorul intertextual, numele autorului constituie o marcă esențială a citatului, deoarece pune în relație textul cu personalitatea istorică desemnată de acest nume. Locul privilegiat al poetului american în textul leclézian se explică prin interesul comun al celor doi scriitori: Longfellow înveșnicește în unul dintre textele sale, intitulat *Evangeline*, evenimente legate de deportarea acadienilor din America, iar Le Clézio relatează, în *La Quarantaine* istoria domilor din India. Chiar dacă nu atestăm în textul lui Le Clézio nici o trimitere explicită la textul menționat, citarea, în textul-țintă, a numelui autorului este suficientă pentru a asigura dialogismul acestor texte. Numele autorului devine, astfel, intertextem, actualizator al unui dialogism virtual secund(ar). Conturarea celui de-al doilea intertext este pe măsura lectorului superavizat, posesor al unei competențe de lectură critică [34, p. 40].

2. **Stereotipizarea și reproductibilitatea segmentului.** Textul este reprodus literalmente și integral. Reluarea integrală a textului este datorată specificului formal al textului poetic.

3. **Intertextualitatea.** Citatul servește drept element coeziv și coerent între textul-sursă și textul-țintă, nu numai semnalând prezența unuia în altul, dar și simbolizând inseparabilitatea lor.

La cea de-a doua lectură, hermeneutică, lectorul efectuează operații de contextualizare – decontextualizare – recontextualizare a intertextemului. Contextualizarea citatului este posibilă grație indicilor lingvistici semnați supra și constă în identificarea sensului lui original. În acest scop, propunem o analiză a izotopiilor, or, lectura înseamnă „a identifica izotopia (-ile) care îl parcurge (parcure) și a urmări, din aproape (dis)cursul(-urile) acestor izotopii” [M. Arrivé, *apud*: 1, p. 97]. Primul vers al textului lui Longfellow actualizează prima izotopie, cea a suferinței, pentru că:

<i>The panting⁺ City</i> <i>Cried⁺ to the Sea</i> <i>I am faint⁺ with heat⁺</i>		au în comun semul /pain/
---	--	--------------------------

Izotopia este reluată în versurile 7-8, unde:

<i>So to the City, hot⁺ with the flame⁺</i> <i>Of the pitiless⁺ sun⁺</i>		au în comun același sem /souffrance/
---	--	--------------------------------------

Cea de-a doua izotopie se constituie începând cu versul al doilea:

<i>O breathe⁺ on me</i> <i>And the Sea⁺ said, Lo, I breathe⁺</i> <i>the east wind⁺ came⁺</i>	au în comun semul /change/
---	----------------------------

A treia și a patra izotopie prezintă rezultatul schimbării, implorate de către personajul Sea al textului poetic și se construiește în jurul semului /delivery/, care poate lua forma /life/ sau /death/:

<i>To some will be life⁺</i> <i>Silent⁺ as dreams⁺ are</i> <i>As to Prometheus⁺, bringing ease⁺</i> <i>Life⁺-giving</i> <i>O breath of the merciful⁺ (Sea)</i>	au în comun semul /life/	<i>to others death⁺</i> <i>and sudden⁺ as sleep⁺</i> <i>come the Oceanides⁺</i> <i>death⁺-giving</i> <i>merciless⁺ Sea</i>	au în comun semul /death/
---	--------------------------	--	---------------------------

Echilibrul care se stabilește între aceste două izotopii conferă textului o semnificație simbolică antitetică profundă: marea poate fi atât forță protectoare, cât și putere distrugătoare, loc al nașterii, al transformării și al renașterii, dar și al morții, început și sfârșit, sursă a fericirii, dar și a suferinței. Contrastul /vie/ vs /mort/ este perfect materializat și prin utilizarea mitemelor Prometheus și Oceanides: „Prometheus, bringing ease in pain” și „come the Oceanides”. Aceste miteme, la rândul lor, se prezintă ca intertexteme-actualizatori ai intertextului secund(ar). Conform mitului, Prometeu este pedepsit de Zeus, cel care răspândește în lume toate relele și nenorocirile, trimițând pe pământ Oceanidele. Autorul nu-și exprimă poziția pe care o ia în această luptă a contrariilor, alegerea aparținându-i lectorului. Cooperarea scriitor-lector este intensificată și de prezența interogației retorice: „*Life-giving, death-giving, which will it be;/O breath of the merciful, merciless Sea?*”, care are funcție perlocutivă, încurajând lectorul să reflecteze asupra vieții și caracterului ei imprevizibil. Răspunsul intenționat al scriitorului și pe care trebuie să-l surprindă cititorul constă în ideea că nu poți cunoaște adevărul decât atunci când răspunzi provocărilor, când faci o alegere. Astfel, marea se constituie ca simbol enantiosemic – figură macrostructurală, constituită ca efect al interacțiunii personificărilor (*the City and the Sea; The panting City cried; the Sea said*), al antitezelor (*life/death; life-giving/death-giving; merciful/merciless*), al comparațiilor (*silent as dreams are; sudden as sleep*), în scopul obținerii sensurilor simbolice ale dihotomiilor: viață/moarte, siguranță/pericol, liniște/zbucium, echilibru/dezechilibru.

Dacă la prima lectură dominantă este perceperea citatului ca element al discontinuității și al eterogenității (citatul fiind deformare a unei norme, „agramaticalitate” (M. Riffaterre), incompatibilitate în raport cu contextul, corp străin, perceput ca atare la unul sau mai multe niveluri ale textului: lexical, sintactic, semantic), la cea de-a doua lectură, cititorul cu o

competență medie și maximală de receptare percepe continuitatea în care se înscrie citatul dat prin echivalența lexicală și analogia semantică, identificate în text.

Analizând fenomenul echivalenței lexicale, identificăm următoarele paradigme, care asigură realizarea continuității formale și semantice a textului:

<i>La Quarantaine</i> [14, p. 370-371]	<i>The City and the Sea</i>
<i>la mer</i>	<i>the sea</i>
<i>(elle) respire</i>	<i>breath</i>
<i>(les mots) dénouent ses peines</i>	<i>bringing ease</i>
<i>parfaitement calme</i>	<i>the deep silent</i>

Referindu-ne la analogia semantică, menționăm că segmentul textual, care încorporează citatul, gravitează în jurul a două seme antitetice: /souffrance/ și /libération/, generând două rețele semantice, care irigă textul și care pot forma următoarele două paradigme:

/souffrance/ <i>visage de cuivre</i> <i>sombre</i> <i>visage fermé</i>	/libération/ <i>lave</i> <i>s'éclaircit</i> <i>dénoue</i> <i>brille</i> <i>librement</i>
Aceleași paradigme pot fi construite și în textul citat:	
/pain/ <i>faint</i> <i>pain</i> <i>pitiless sun</i> <i>death</i> <i>merciless</i>	/delivery/ <i>life</i> <i>Prometheus</i> <i>Oceanides</i> <i>breathe (4 recurențe)</i> <i>merciful</i> <i>bring ease</i>

Paradigmele identificate ne permit să definim două axe semantice, pornind de la cuplurile opoziționale: /souffrance/ vs /libération/ și /pain/ vs /delivery/. Conchidem că citatul dat se înscrie perfect în spațiul textului-țintă prin fenomenul numit de L. Jenny „izotopie metaforică”, ceea ce presupune că „fragmentul textual este integrat în context prin analogie semantică” [10, p. 274]. Legătura intertextuală se realizează în conținutul textelor asociate prin prisma recurenței directe a temei, a laitmotivelor și a redundanței, în scopul intensificării tonalității majore a textelor care dialoghează. Lectorul competent reduce, la această etapă, eterogenitatea (ca principiu constitutiv) la unitate (ca principiu de lectură).

Recontextualizat la cea de-a treia etapă a lecturii intertextuale, citatul re-creează un nou sens, cel al comuniunii între Léon și Suzanne. Actualizarea acestui sens este determinată de analogia între versurile lui Longfellow și personajele textului-țintă. Resemantizând citatul, cuvântul „the City” nu mai trimite la un spațiu geografic, dar denotă starea de spirit a personajului care se zbate între viață și moarte. În același mod, cuvântul „the Sea” din textul-sursă desemnează personajul Léon din textul-țintă. La fel cum Orașul, care se sufocă sub razele distrugătoare ale soarelui, cheamă Marea în ajutor, Suzanne invocă cu disperare ajutorul lui Léon. Pe lângă **funcția expresivă**, prin care se exprimă subiectivitatea locutorului, intertextualitatea realizează

și o **funcție conativă** prin care se exprimă încercarea de a influența interlocutorul, Léon. Suzanne îl incită la acțiune, printr-o rugămintă exprimată indirect prin intermediul textului-sursă.

În paradigma conturată în jurul semului /delivery/, atestăm prezența mitemului Prometheus. Prin utilizarea acestui mitem, se constituie ceea ce numim intertextul secund(ar) al textului, format din totalitatea textelor literare ale prometeismului, scrise pe tot parcursul istoric al acestei teme fundamentale. Printre ele, numim: *Teogonia*, *Munci și zile* de Hesiod, *Prometeu purtător al focului*, *Prometeu înlănțuit* și *Prometeu eliberat* de Eschil, *Prometeu* de Goethe, *Prometeu* de Byron sau *Prometeu dezlănțuit* de Shelley. Ascunsă dublu, intertextualitatea permite identificarea lui Léon cu personajul mitic, pe care Suzanne, disperată total, îl consideră un salvator. Lectura acestei secvențe de text permite anticiparea evenimentului dezastruos descris în excipit: ruptura și dispariția (moartea simbolică) lui Léon. În concluzie, menționăm că acest intertext secund(ar) devine mai profund și mai important pentru construirea sensului și dezvăluie o **funcție de pronosticare** a conținutului textual.

Tot în această secțiune a lucrării noastre, ținem să examinăm contribuția referinței la actualizarea sensului multiplu al textului leclezian. Analiza vizează următoarele aspecte: certificarea statutului de intertextem; delimitarea tipologiei referinței; integrarea intertextemului în procesul actualizării sensului multiplu; argumentarea funcțiilor textuale ale acestui actualizator. La un prim nivel de analiză, surprindem că referința reunește cele trei caracteristici indispensabile ale unui intertextem, enunțate mai sus: identificarea în baza unui text-sursă concret, grație unor indici textuali concreți (numele autorului, titlul textului, numele personajului); stereotiparea și reproductibilitatea (referința este un intertextem privilegiat, deoarece poate fi reprodusă cu ușurință); intertextualitatea (referința este un conector intertextual productiv, grație caracterului său econom). În virtutea deschiderilor oferite de acest intertextem, identificăm următoarea tipologie, bazată pe particularitățile structurale: *referința absolută*, cuprinzând numele autorului, titlul textului, locul editării, anul editării, pagina; *referința relativă*, care trimite la alt text prin unul dintre elementele ce o constituie. Prin raportare la tipul de discurs la care trimite o referință, delimităm: *referințe literare* și *non-literare*, referința fiind, în acest caz, un actualizator al interdiscursivității.

În textul supus examinării, identificăm referințe la texte cunoscute din tradiția literară franceză. De exemplu, textul lui Le Clézio trimite lectorul la textele lui Rimbaud: *Les effarés*, *Les chercheuses de poux*, *Les assis*, *Le dormeur du val* [14, p. 30]. Dacă la prima lectură, titlurile evocate nu sunt decât niște mărci formale ale dialogismului intertextual, constatăm că, la cea de-a doua lectură, intertextemele își dau concursul la construirea sensului multiplu al segmentului textual care le încorporează, în plan conceptual sau tematic. Prin raportarea la intertextul textului-țintă, ele actualizează tematici societale.

Prin contextualizarea intertextelor selectate în textele-sursă, descoperim că anume axa semantică „l'individu dans la société”, invocată în fiecare dintre cele trei texte ale lui Rimbaud, vizează situația individului în societate și se articulează în două direcții: „soumission de l'individu à l'ordre établi” vs „liberté de l'individu/refus de l'ordre établi”. Astfel, stabilim că textul *Les Effarés* este organizat în jurul semelor /misère/ și /liberté/, care opun două realități: libertatea individului și mizeria, ca rezultat al respectului ordinii sociale prestabilite. Personajul rimbauldian este unul evazionist și optează pentru libertatea personală. Textul *Les chercheuses de poux* exprimă relațiile ambigue ale personajului cu lumea exterioară. Conștientizarea alterității sale nu-i permite Eului liric să se integreze în spațiul social prefabricat, de aceea el se revoltă. Personajul descris în textul *Les assis* este criticat pentru a fi optat pentru non-libertate și supunere. El este reprezentat ca o creatură monstruoasă, semi-om – semi-scaun, simbolizând materialismul societății, conformismul, imobilismul, frica de necunoscut, de nou, de schimbare.

Recontextualizate, intertextemele formează un palimpsest în care semele /ville/, /misère/, /soumission/, /conformisme/, /révolte/ și /liberté/ se suprapun. Prin recurgerea la intertext, Le Clézio prezintă lectorului un personaj revoltat, pentru care orașul Paris devine infern, iar părăsirea orașului semnifică obținerea libertății.

Opoziția /non-liberté/ vs /liberté/, preluată din cele trei texte-sursă, generează, în contextul imediat al textului-țintă, două rețele semantice, organizate în două paradigme:

/non-liberté/→/soumission/	/liberté/→/non-soumission/
ville étroite	errer
givre pourpre	mer (x3 fois)
enfermé	ciel sans nuage
chambre d'hôtel	vent tiède
ne pas sortir	vague
Paris	fort
s'étouffe	chaleur de l'amour
haleine	unité de la famille
	plage de galets

Lexemului *Paris*, căruia intertextul actualizat prin referință îi atribuie o puternică conotație disforică, i se opune lexemul *mer*, cu o puternică conotație simbolică euforică. Marea e cea care desemnează deschiderea, libertatea, infinitul, eternitatea. Acestei opoziții, anunțate de intertext, i se adaugă interferența dintre lumea exterioară (orașul) și lumea lăuntrică (populată de către autorii preferați, amintiri și idealuri).

Lectura intertextuală situează textul leclezian în intertextul ce abordează tematica orasului-infern, așa cum apare în textele lui H. de Balzac, Ém. Zola sau G. de Maupassant. Din această perspectivă, putem constitui un intertext secund(ar), format din textele: „Les Misérables” de V. Hugo, textele culegerii *Le Spleen de Paris: Petits poèmes en prose* de Ch. Baudelaire, textul *Spleen* (LXXV) din culegerea *Les Fleurs du Mal*, care descrie imaginea unui oraș mizerabil, ce

provoacă tristețea și cauzează dezgustul poetului. Tabloul parizian leclezian, ca cel al lui Baudelaire, este unul al plictisului, al modernității care nu duce nicăieri.

Dimensiunea intertextuală îi acordă referinței **funcție semantică, caracterologică**, dar și **funcție ludică**, deoarece referința intrigă lectorul, îl provoacă la o lectură creatoare, la un joc de decodare, prin care se actualizează, completează sau constituie o competență intertextuală.

Cercetarea finalizează cu examinarea aspectelor funcționale ale aluziei ca actualizator al lecturii multiple. Prin definiția sa lingvistică, aluzia este un procedeu care se bazează pe implicit și pe analogia cu ceva cunoscut: eveniment, personaj, text, etc. pentru a ilustra o idee. Din punct de vedere al funcționării interioare, procedeul este o „relație metaforică” între textul-sursă și textul-țintă, dar mai presus de orice, aluzia constă în imaginea produsă de combinația metaforică în mintea lectorului. Grație acestei modalități de funcționare, intertextualitatea permite o gestionare foarte economă a sensului: prin utilizarea minimală a unităților formale, textul produce maximum de sens.

Aplicând modelul elaborat asupra unei selecții din corpusul de lucru, observăm că, la prima etapă a lecturii, cititorul identifică aluzia grație unor indicatori ortografici sau lexicali, utilizați în mod voluntar de către scriitor. De exemplu, aluzia la mitul despre pasărea Phoenix, în textul *La Quarantaine*, este marcată la nivelul semnificantului textului prin ortografierea eronată a cuvântului latin *Phoenix rubricauda* [14, p. 133]. Această ortografiere poate fi percepută de lectorul cu o competență minimală de lectură drept greșeală de scriere. Lectorul cu o competență maximală de receptare va vedea însă în această greșeală semnificativă o aluzie tacită la mitul despre pasărea Phoenix, care, în ansamblul textului, este foarte sugestivă. Cuvântul apare ortografiat corect la un anumit moment al textului: *Phaethon rubricauda* și este reluat de nenumărate ori prin sinonimul „paille-en-queue”, numele curent al faetonului. Intertextualitatea intenționat practică de autor are funcția de a situa acțiunea textului-țintă într-un spațiu mitic, care nu devine realitate decât în momentul când protagonistul renaște din propria cenușă, regăsindu-și identitatea. Printre argumentele care justifică prezența aluziei la textul mitic, menționăm că în textul-țintă faetonul este deificat direct: „En Afrique il paraît que ce sont des dieux” [Ibid., p. 133], „dieux ailées” [Ibid., p. 363] și indirect, prin menționarea, în aparență anodină, a denominării științifice în latină (vezi mai sus). Mitul despre pasărea mistuită de flăcări, care renaște din cenușa sa și care, în literatura și cultura modernă, simbolizează viața de după moarte, puterea de supraviețuire, focul și divinitatea, se actualizează în textul leclezian prin conturarea unei izotopii articulate în baza semului dominant /feu/: *soleil, chaleur, lumière, flamme, foudre du soleil, brasier, brûler, brûlant, brûlure, cendre*.

Cu referire la indicatorii lexicali, menționăm că, la nivelul figurativ al textului leclezian, descrierea faetonului se compune din trei elemente recurente, care pot fi identificate cu ușurință

chiar și de către un lector cu competență de lectură medie: primul element trimite la talia neobișnuită a penelor, care constituie coada păsării (ideea se realizează textual cu o constanță formală și anume prin recurența adjectivului „long”); al doilea element oferă precizări vizând modul de viață al acestei păsări (faetonul este o pasăre marină, care trăiește în regiunile calde, tropicale); al treilea element insistă asupra particularităților anatomice ale păsării (faetonul este o pasăre zveltă, de talie mare, cu penaj de culoare albă, doar aripile și coada fiind roșiatice: „[...] j’ai vu pour la première fois les pailles-en-queue, qui volent lourdement contre le vent en traînant derrière eux leurs banderoles rouges” [*Ibid.*, p. 75]). Această prezentare a păsării, adăugată deificării, este, la rândul ei, o aluzie la albatrosul din textul poetic *L’Albatros*, scris de Ch. Baudelaire. Presumpția este confirmată de atestarea, în nenumărate reprize, a verbului „traîner”, folosit pentru a califica mișcarea păsării. Faetonii, precizează textul, sunt maiestuoși, dar neîndemânatici:

Ils sont majestueux et maladroits, gênés par la longue plume rouge qui flote derrière eux comme une banderole [*Ibid.*, p. 133].

Aluzia la textul baudelairian actualizează dialogismul intertextual, care, la această etapă a textului, este implicit, dar care devine mai insistent la paginile 361-362, unde scriitorul evocă pătrunderea omului în lumea păsărilor:

Les pailles-en-queue volent au-dessus de nos têtes, en désordre. [...] Ils sont magiques et maladroits, avec leurs plumes couleur d’écume et les longues banderoles rouges. [...] l’un d’eux marche vers nous, l’air menaçant [...], il voudrait nous faire peur, mais sa démarche est grotesque, cahotante, il ressemble à une poule en colère. [...] Ces oiseaux qui semblaient si grands dans le ciel, avec leurs longues ailes blanches en forme de lame de faux, [...] sur la terre sont petits et sans défense. [*Ibid.*, p. 362]

Prezența textului baudelairian este incontestabilă, la cea de-a doua lectură, iar urmele acestui intertext sunt atestate atât la nivel figurativ, cât și la nivelul tematic al textului-țintă:

La Quarantaine

*Les pailles-en-queue volent au-dessus de nos têtes
grands dans le ciel
leurs longues ailes blanches
maladroits
sur la terre sont petits et sans défense
sa démarche est grotesque*

L’Albatros

*Qui suivent [...] le navire
rois de l’azur
ses ailes de géant
maladroits
Exilé sur le sol au milieu des huées
il est comique et laid*

Considerăm că, în ambele texte, opoziția figurativă centrală este de natură spațială: /ciel/ vs /terre/. Intertextul baudelairian, actualizat prin aluzie, introduce în textul-țintă un alt contrast figurativ important: /géant/ vs /infirmes/, prezent explicit în textul-țintă. Acestui cuplu antitetic i se asociază opoziția figurativă implicită /nature/ vs /culture/, actualizată în textul leclezian sub influența intertextului. În această optică intertextuală, faetonul, Surya și Léon aparțin naturii, iar toate celelalte personaje ale textului aparțin culturii. La nivel tematic, situăm următoarele

opoziții: /liberté/ vs /emprisonnement/, /originalité/ vs /trivialité/, /infini/ vs /univers clos/, /supériorité/ vs /médiocrité/, /idéal/ vs /spleen/, /poésie/ vs /réalité/, /vie/ vs /mort/.

La a treia lectură a textului, cititorul competent analizează dimensiunea axiologică a figurilor și temelor introduse de intertext. Este evident faptul că opozițiile sunt formulate în așa fel încât primul termen este cel considerat de către textul-țintă euforic, iar al doilea – disforic. Problema ideologică principală a textului este poziționarea lui Léon în unul dintre aceste patru spații identificate, cărora le-am atribuit o serie de semnificații. În text, trecerea de la spațiul negativ la cel pozitiv ia forma dispariției: „je suis *l'autre* Léon, celui qui a disparu pour toujours” [*Ibid.*, p. 21]. Textul valorizează deci natura, care se opune culturii. Precizăm că Léon preferă să rămână pe insulă, departe de civilizația occidentală. Albatrosul sau faetonul sunt ipostaze simbolizatoare ale protagonistului.

Prin evocarea intertextului baudelairian, conotația euforică, atribuită faetonului de către intertextul mitologic, este anihilată. Treptat, pasărea încetează de a simboliza fuziunea elementară și caracterul ciclic al timpului, pentru a revela, din contra, ruptura între diversele entități ale universului. Lectura intertextuală permite identificarea lui Léon cu faetonul, care, la rândul său, devine un simbol al libertății absolute, un supraviețuitor al intemperțiilor. Intertextul reia motivul rebelului, al însingurării omului superior printre cei mediocri, precum și cel al eroului răzvrătit, angajat în marile prefaceri și revolte sociale.

Exemplele analizate în acest compartiment demonstrează funcționalitatea modelului elaborat.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Problema științifică importantă soluționată în domeniul de investigație rezidă în argumentarea unui model de lectură multiplă a textului, fapt ce a contribuit la explicarea modului în care lectorul reacționează la parcursurile interpretative circumscrise de către actualizatorii lecturii intertextuale, în vederea comprehensiunii, interpretării și criticii sensului multiplu al textului.

Cercetarea premiselor epistemologice și metodologice care au ghidat demersul investigativ al lucrării noastre, precum și analizele efectuate ne permit să formulăm următoarele **concluzii generale**.

1. Direcțiile și perspectivele contemporane de investigație promovate în teoria textului, teoria lecturii, estetica receptării etc. pot contribui substanțial la reînnoirea și extinderea instrumentarului de analiză a textului. Prin abordarea conceptului de text din perspectivă inter- și pluridisciplinară, am obținut un model integrator de analiză, apt a ilustra interacțiunea intertext – text – lector și a analiza, într-o lucrare de sinteză, aspectele problematice ale textului,

intertextualității și lecturii. Deși teoria literară și teoria lecturii propun lucrări notorii în domeniul lecturii intertextuale, metodologia analizei textuale, dezvoltată în această cercetare, are meritul de a integra perspectiva lingvistică de analiză. Prin conjugarea concepțiilor disciplinelor interesate de text am evitat reducționismul analizelor monodisciplinare.

2. Recunoașterea statutului semiotic al textului a permis: a) analiza fenomenelor de natură sintactică, semantică și pragmatică pe care le implică performarea unui text; b) descrierea relației semnului-text cu semne din alte texte; c) examinarea funcționării textului în rețeaua relațiilor obligatorii ale actului comunicativ în care textul se particularizează funcțional și semiotic și pentru care se constituie ca macrosemn. Pornind de la teoriile ce vizează caracterul semnic al textului, am întreprins un demers analitic prin care am susținut ideea că textul se constituie ca semn conform triadei semiotice, ceea ce înseamnă că are un semnificant, un semnificat și un referent.

3. Am constatat că intertextualitatea desemnează o relație plurivectorială a textului cu alte texte/cu textul infinit universal, reflectată la nivel de formă și/sau conținut prin interferențe, convergențe, paralelisme actualizate prin variate forme și procedee lingvo-poetice – intertexteme – în baza unei lecturi și competențe specifice. Prin delimitarea acestei realități transtextuale, confirmăm ideea că textul poate fi explicat, interpretat și evaluat doar în raport cu un corpus de texte, iar sensul nu mai este o funcție a textului, ci a intertextului și este întotdeauna multiplu.

4. În baza cercetării, am dedus că intertextualitatea este unul dintre factorii declanșatori ai lecturii multiple a textului. Această categorie a textului condiționează multiplicitatea sensului.

5. Actualizatorii lecturii intertextuale a textului sunt intertextemele, elemente relaționale ale unuia dintre nivelurile textului: grafic/fonetic, lexematic, gramatical (morfematic, morfologic, sintactic), prozodic (ritmico-intonațional), stilistic, compozițional, implicat în asigurarea dialogismului intertextual. Identificarea, comprehensiunea, interpretarea și evaluarea intertextemelor este pe măsura lectorului cu anumite competențe de lectură, care tinde spre lectorul avizat sau chiar superavizat. Acest tip de lector este deținător al unei competențe lingvistice, care include competența textuală și al unei competențe enciclopedice, care conține, în mod obligatoriu, o competență intertextuală.

6. Citatul, după cum arată materialul factologic, este exemplul cel mai evident al referirii intertextuale și este un actualizator al intertextualității explicite. Citatul perturbază linearitatea lecturii și stimulează astfel de incursiuni intertextuale ale lectorului care, fiind corect operate, contribuie atât la restabilirea sensului global al textului, cât și la multiplicarea lui. Aluzia actualizează implicit lectura multiplă. Funcționarea acestui intertextem se bazează pe sugestie, ambiguitate, subtilitate, pe ne-declararea sursei, a cărei identificare ține de competența lectorului. Decodarea și interpretarea aluziei este un proces inerent experienței de lectură intertextuală.

Referința este o formă intermediară, atât prin gradul de explicitare și intenție, cât și prin gradul de integrare în textul-țintă.

7. Analiza corpusului de texte a pus în valoare unele funcții ale intertextemelor, după cum urmează: funcție caracterologică, funcție de pronosticare a structurii lexico-semantice a textului, funcție informativă, funcție orientativă, funcție referențială, funcție poetică, funcție estetică, funcție etică, funcție denotativă, funcție ludică, funcție pragmatică, funcție ornamentală, funcție literarizantă, funcție culturalizantă.

În favoarea deschiderilor ulterioare, formulăm câteva **recomandări** și subiecte de reflecție suplimentară cu privire la posibile abordări ale problemelor examinate.

Una din direcțiile de perspectivă ar fi, în viziunea noastră, abordarea într-un studiu complex și interdisciplinar a aspectelor funcționale ale altor actualizatori ai lecturii multiple, cum ar fi cuvântul-simbol, tema, motivul, numele propriu etc. Acest studiu ar putea fi efectuat în diferite tipuri de text, la nivelul unui singur autor sau al mai multor autori, în limitele unei literaturi naționale sau la interferență interculturală.

La fel de interesantă ar fi studierea problemei intertextualității din perspectiva traducerii literare. Identificarea, comprehensiunea și interpretarea intertextemelor este pentru traducător o primă condiție de traducere corectă, iar lectura traductivă trebuie dublată, în mod obligatoriu, de o lectură intertextuală.

O altă direcție de cercetare ar fi studierea intertextualității intersemiotice sau a fenomenelor desemnate prin termeni ce conțin prefixul „inter-”, de exemplu: interdiscursivitate, intertitularitate, inter-referențialitate, inter-genericitate etc.

Considerăm că modelul lecturii multiple propus ar putea fi aplicat la analiza diferitor corpusuri de texte literare atât în învățământul universitar, cât și în cel preuniversitar, întrucât el permite comprehensiunea, interpretarea și critica sensului multiplu al textului și dezvoltă erudiția studentului. Includerea activităților de lectură multiplă în curricula disciplinei *Limba străină* ar contribui la formarea competențelor de comunicare, descrise în CECR: competența lingvistică, competența sociolingvistică, competența pragmatică.

BIBLIOGRAFIE

1. Adam J.-M. La linguistique textuelle. Introduction à l'analyse textuelle des discours. Paris: Armand Colin, 2006. 286 p.
2. Adam J.-M., Heidmann U. Le texte littéraire: Pour une approche interdisciplinaire. Louvain-la-Neuve: Academia, 2009. 156 p.
3. Compagnon A. La seconde main ou le travail de la citation. Paris: Seuil, 1979. 414 p.
4. Genette G. Palimpsestes: la littérature au second degré. Paris : Seuil, 1982. 467 p.

5. Gerfaud J.-P., Tourrel J.-P. La littérature au pluriel: enjeux et méthodes d'une lecture anthropologique. Bruxelles: De Boeck Supérieur, 2004. 219 p.
6. Guțu S. La lecture intertextuelle: la problématique de la sémiosis. In: **Connexions et perspectives en philologie contemporaine. Actes du Colloque International consacré à Victor BANARU, II-ième édition. Chișinău: CEP USM, 2007, p. 239-241.**
7. Guțu S. Lecture plurielle d'un texte phénoménologique de Francis Ponge. In: **La Francopolyphonie IXe édition. L'interculturalité et la pragmatique à travers la linguistique, la littérature, la traduction et la communication. Chișinău, 2014, n° 9, p. 138-146. ISSN 1857-1883.**
8. Heidmann U., Adam J.-M. Textualité et intertextualité des contes: Perrault, Apulée, La Fontaine, Lhéritier... Paris: Editions Classiques Garnier, 2010. 400 p.
9. Jaubert A. Citer à travers les formes: intersémiotique de la citation. Louvain-la-Neuve: Academia, 2011. 343 p.
10. Jenny L. La stratégie de la forme. In: Poétique. Paris, 1976, n° 27, p. 257-281.
11. Kleiber G. Problème de référence: descriptions définies et noms propres. Klincksieck, 1981. 538 p.
12. Kleiber G. Marqueurs référentiels et processus interprétatifs: pour une approche "plus sémantique". In: Cahiers de Linguistique Française. Genève, 1990, n° 11, p. 241-258.
13. Lajarrige J., Moncelet Ch. L'allusion en poésie. Clermont-Ferrand: Presses Universitaire Blaise Pascal, 2002. 475 p.
14. Le Clézio J.-M.G. La Quarantaine. Paris: Gallimard, 1995. 540 p.
15. Piégay-Gros N. Introduction à l'intertextualité. Paris: Nathan Université, 2002. 186 p.
16. Queneau R. Le Vol d'Icare. Paris: Gallimard (Folio), 1994. 303 p.
17. Rastier F. Sémantique interprétative. Paris : Presses universitaires de France, 1987. 276 p.
18. Rastier F. Sémiotique et sciences de la culture. In: Texto! 2001. http://www.revue-texto.net/inedits/rastier/rastier_semiotique.html (vizitat 09.02.2015).
19. Rastier F. Arts et sciences du texte. Paris: Presses universitaires de France, 2001. 303 p.
20. Riffaterre M. La Production du texte. Paris: Seuil, 1979. 284 p.
21. Riffaterre M. L'intertexte inconnu. In: Littérature, 1981, n° 41, p. 4-7.
22. Boc O. Textualitatea literară și lingvistica integrală: o abordare funcțional-tipologică a textelor lirice ale lui Arghezi și Apollinaire. Cluj-Napoca: Clusium, 2007. 298 p.
23. Carpov M. Prin text, dincolo de text. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1999. 208 p.
24. Călinescu M. A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii. Iași: Editura Polirom, 2007. 431 p.

25. Ciontescu-Samfireag D. De la intertext la inter-referent. In: Polemika, Săptămânal de analiză, comentariu și pamflet din Gorj, Anul I (IV) Nr. 88. http://www.polemika.ro/kultural/de-la-intertext-la-inter-referent_1654.html (vizitat 28.03.2015).
26. Cornea P. Introducere în teoria lecturii. București: Minerva, 1988. 306 p.
27. Coșeriu E. Lingvistica textului: o introducere în hermeneutica sensului. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013. 264 p.
28. Dima S. Lectura literară: un model situațional. Iași: Editura Ars Longa, 2000. 311 p.
29. Eco U. Opera Deschisă. București: Editura pentru Literatură Universală, 1969. 317 p.
30. Eco U. Lector in fabula. Cooperarea interpretativă în textele narative. București: Univers, 1991. 306 p.
31. Guțu I. Dimensiuni novatoare ale cercetării cuvântului-simbol /în baza idiolectului poetic hugolian și eminescian/. București: Editura Fundației *România de mâine*, 2015. 167 p.
32. **Aspecte problematice ale clasificării intertextualității. In: Probleme actuale de lingvistică, didactică și știință literară. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, consacrate aniversării a 40-a de la fondarea Facultății de Limbi și Literaturi Străine. Chișinău, 2004, p. 98-101.**
33. **Guțu S. Repere ale unei tipologii textuale. In: Probleme de lingvistică generală și romanică. Actele colocviului științific cu participare internațională în memoriam Grigore CINCILEI, Chișinău, 14 decembrie, 2012, tomul III. Coord. A. Lența, I. Guțu: Chișinău: CEP USM, 2013, p. 83-85.**
34. **Guțu S. Aspecte semio-lingvistice și funcționale ale lecturii multiple a textului literar. In: Studia universitatis moldaviae. Seria Științe umanistice. Nr. 4(74). Chișinău: CEP USM, 2014, p. 35-43. ISSN 1811-2668, ISSN online 2345-1009.**
35. Kristeva J. Problemele structurii textului. In: Pentru o teorie a textului. Antologie Tel Quel 1960-1971. București: Univers, 1980, p. 250-272.
36. Mihăilă E. Textul poetic. Perspectivă teoretică și modele generative. Editura Virtual, 2011. 193 p.
37. Plett H. F. Știința textului și analiza de text: semiotică, lingvistică, retorică. București: Editura Univers, 1983. 445 p.
38. Ungureanu E. Dincolo de text: hypertextul. Chișinău: Arc, 2014. 280 p.
39. Vlad C. Sensul, dimensiune esențială a textului. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1994. 214 p.
40. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: Наука, 1981. 139 с.
41. Лотман Ю.М. Внутри мыслящих миров. Человек-Текст-Семиосфера-История. Москва: Языки русской культуры, 1996. 464 с.
42. Сидоренко К. П. Интертекстовые связи пушкинского слова: монография. Санкт-Петербург: Издательство РГПУ им. А.И. Герцена, 1999. 253 с.

ADNOTARE

Guțu Silvia, **Textul și actualizatorii lecturii lui multiple în limba franceză contemporană**, teză de doctor în filologie, specialitatea 621.06 – *Teoria textului; analiza discursului; stilistică (limba franceză)*, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 2016.

Structural teza constă din introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie (273 de titluri), anexe, 158 de pagini de text de bază. Rezultatele obținute la tema tezei sunt reflectate în 14 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: text, intertextualitate, inter-referențialitate, referent interforic, lectură multiplă, lectură intertextuală, competență intertextuală, actualizator al lecturii multiple, intertextem, nucleu radiant, plurivectorialism intertextual, intertext prim(ar)/secund(ar), intertext în amonte/în aval.

Domeniul de studiu este teoria textului și a lecturii multiple, situată la confluență lingvisticii textului, semioticii, hermeneuticii, esteticii receptării și teoriei lecturii.

Scopul și obiectivele propuse rezidă în formularea unei paradigme teoretice în baza sintezei direcțiilor semio-lingvistice, bazate preponderent pe noțiunile de „text” și „lectură” și elaborarea unui model de lectură multiplă a textului, stăruind pe realizarea lingvistică a mecanismului plurivectorial al dialogismului intertextual, actualizat, la nivel de formă și/sau conținut prin intertexteme.

Noutatea și originalitatea științifică. Cercetarea propune o viziune integratoare, care explică, din perspectivă semio-lingvistică, trei poziții: *primo*, dialogismul text – text, actualizat în cadrul spațiului intertextual; *secundo*, relația text – lector, instituită în procesul de construire a sensului multiplu; *tertio*, complementaritatea explicare – comprehensiune – interpretare, stabilită în timpul interlecturii. Modelul de lectură multiplă a textului pe care-l prezentăm este elaborat pe ideea interacțiunii intertext – text – lector, promovată în teoriile lui M. Riffaterre, U. Eco și M. Călinescu, dar completată cu elemente de la alți autori (H. R. Jauss, G. Genette, P. Cornea, S. Dima) și cu date ce sunt rezultatul propriilor noastre investigații asupra fenomenului, cum ar fi: introducerea termenilor de „plurivectorialism intertextual”, „nucleu radiant”, „referent interforic”; identificarea criteriilor de existență a intertextemelor; abordarea lecturii intertextuale prin reluarea în spirală; deplasarea accentului de pe lectorul model pe lectorul real.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul de investigație constă în argumentarea modelului de lectură multiplă a textului, fapt ce a contribuit la explicarea modului în care lectorul reacționează la parcursurile interpretative circumscrise de către actualizatorii lecturii intertextuale, în vederea comprehensiunii, interpretării și criticii sensului multiplu al textului.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă se explică prin abordarea interdisciplinară a unor probleme importante de semiotică și de teorie a lecturii. Considerăm că este semnificativă tentativa noastră de a lărgi domeniul cercetărilor lingvistice prin investigarea unei unități care transcende nivelul frastic și chiar cel textual, adică intertextul. **Valoarea aplicativă** a prezentei cercetări se certifică prin posibilitatea aplicării concluziilor obținute la predarea cursurilor de lingvistică, semiotică, hermeneutică și poetică a textului. Modelul teoretic de lectură multiplă propus ar putea fi adaptat portofoliilor studenților de la cursurile respective.

Implementarea rezultatelor științifice. Modelul teoretic elaborat s-a dovedit a fi eficient în analiza textelor incluse în curricula universitare la disciplinele *Studii lingvistice moderne*, *Semiotica textului francez* și *Pragmatica textului francez*.

АННОТАЦИЯ

Гуцу Сильвия, *Текст и актуализаторы его множественного чтения в современном французском языке*, диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук, по специальности 621.06 – *Теория текста; анализ дискурса; стилистика (французский язык)*, Государственный Университет Молдовы, Кишинев, 2016.

Структура диссертации: введение, три главы, выводы и рекомендации, библиография, включающая 273 наименования, приложения, 158 страницы основного текста. Основное содержание диссертации было опубликовано в 14 научных работах.

Ключевые слова: текст, интертекстуальность, множественное чтение, интертекстуальное чтение, актуализатор множественного чтения, интертекстема, интертекстуальная компетенция, радиальное ядро, многовекторная интертекстуальность, первичный интертекст, вторичный интертекст.

Областью исследования является теория текста и интертекстуального чтения, находящаяся на стыке лингвистики текста, семиотики, герменевтики, эстетики восприятия и теории чтения.

Цель и задачи работы заключаются в теоретическом обосновании и практическом подтверждении положения об интертекстуальности как ведущей категории текста, которая обеспечивает множественное чтение.

Научная новизна и оригинальность исследования заключается в комплексной трактовке объекта исследования. В работе применяем новую интегрирующую модель множественного чтения, беря во внимание на всех этапах взаимодействие интертекст – текст – читатель, основываясь на работах М. Риффатера, У. Эко, М. Кэлинеску, но с дополнениями, которые являются результатом наших собственных исследований и наблюдений. Новизна заключается и в новой классификации интертекстуальности и в ее влиянии на смыслопорождение текста.

Решение важной научной проблемы в области исследования состоит в аргументации модели множественного понимания текста, которая помогает объяснить как лектор реагирует на интерпретирующие пути, налагаемые актуализаторами интертекстуального чтения, к пониманию, интерпретации и критике множественного смысла текста.

Теоретическая значимость работы состоит в углублении лингвистики текста, теории множественного чтения. Данная научная работа расширяет область лингвистических исследований, выявляя новый комплексный уровень анализа – интертекст.

Практическая ценность диссертации состоит в возможности применения теоретических положений и выводов на курсах по общему языкознанию, теории и интерпретации текста, лингвистической стилистики. Результаты исследования могут стать основой для разработки специальных курсов по лингвистике текста, по общей семиотике, поэтике и герменевтике на последних этапах университетского образования.

ANNOTATION

Guțu Silvia, **The Text and the Actualizers of its multiple Reading in Contemporary French Language**. Thesis for the Doctor's Degree in Philology, specialty 621.06 – *Text theory; Discourse analysis; Stylistics (French Language)*, Moldova State University, Chișinău, 2016.

The thesis comprises an introduction, three chapters, conclusions and recommendations, a bibliography of 273 entries and annexes. The basic text of the thesis covers 158 pages. The results of the present study were published in 14 research articles.

Key words: text, intertextuality, multiple reading, intertextual reading, intertextual competence, intertextem, radiant nucleus, intertextual vector, primary/secondary intertext.

The domain of study is the theory of text and of its multiple reading at the crossroads of semio-linguistic and hermeneutical approaches.

The goal and objectives of the research are to propose a theoretical model of the multiple reading and to confirm the thesis that the intertextuality is the leading text category that determines its multiple reading.

The research novelty and originality resides in the complexity of the object of study. In this paper we apply a new integrating model of the text multiple reading, taking into account, at all analysis levels, the interaction intertext – text – reader. We elucidate the intertextual reading theory and practice, based on the complementarity between the three re-readings, corresponding respectively to comprehension, interpretation and application, which produces the textual semiosis. The intention of our model is to highlight the complexity of the studied phenomenon and also its quasi-globality, by trying to order its variables.

The important scientific problem solved in the investigated area. The research develops an interpretative model, based on the concept of intertextual reading and on the linguistic resources that allow its actualization.

The theoretical value of the research is determined by the interdisciplinary approach to some major issues discussed in linguistics and theory of reading. Our attempt is significant, in this thesis, to widen the field of linguistic research by investigating a unit that transcends even the textual level, the intertext.

The practical value of the research. The results of the study can serve to further investigations on various aspects of the problems discussed. The study can also enrich the content of such university courses as Text Analysis, Hermeneutics, Text Grammar, Pragmatics and Stylistics.

GUȚU SILVIA

**TEXTUL ȘI ACTUALIZATORII LECTURII LUI MULTIPLE
ÎN LIMBA FRANCEZĂ CONTEMPORANĂ**

**621.06 – TEORIA TEXTULUI; ANALIZA DISCURSULUI; STILISTICĂ
(LIMBA FRANCEZĂ)**

Autoreferatul tezei de doctor în filologie

Aprobat spre tipar: 11.05.2016

Hârtie offset. Tipar offset.

Coli de tipar: 2

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Tiraj: 40 ex.

Comanda nr. 61/16

Centrul editorial-poligrafic al Universității de Stat din Moldova
str. Alexe Mateevici, 60
Chișinău, MD-2009, Republica Moldova